

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

JULIANE KOKOTT

18 päivänä joulukuuta 2008¹

I Johdanto

1. Esillä oleva asia koskee tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27.9.1968 tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Brysselin yleissopimus)² 27 artiklan 1 kappaleen tulkintaa. Pääasian oikeudenkäynnin kohteena on sellaisen englantilaisen tuomion tunnustaminen, joka annettiin sen jälkeen, kun vastaaja oli suljettu oikeudenkäynnin ulkopuolelle tuomioistuimen määräyksen noudattamatta jättämisen vuoksi. Tämä asia antaa yhteisöjen tuomioistuimelle mahdollisuuden kehittää erityisesti asiassa Krombach annetussa tuomiossa³ esitettyjä periaatteitaan prosessioikeudellisista oikeusjärjestyksen perusteista (ordre public).

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

2. Brysselin yleissopimuksen 25 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Tuomiolla tarkoitetaan tässä yleissopimuksessa jokaista sopimusvaltion tuomioistuimen ratkaisua riippumatta siitä, kutsutaanko sitä tuomioksi, päätökseksi, täytäntöönpanomääräykseksi vai joksikin muuksi, samoin kuin tuomioistuimen virkamiehen oikeudenkäyntikuluja koskevaa päätöstä.”

3. Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaan tuomiota ei tunnusteta, ”jos tunnustaminen on vastoin sen valtion oikeusjärjestyksen perusteita (ordre public), jossa tuomioon vedotaan”.

1 – Alkuperäinen kieli: saksa.

2 – Tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27.9.1968 tehty yleissopimus (EYVL 1972, L 299, s. 32), sellaisena kuin se on muutettuna Tanskan kuningaskunnan, Irlannin ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä 9.10.1978 tehdyllä sopimuksella (EYVL L 304, s. 1 ja oikaisu s. 77), Helleenien tasavallan liittymisestä 25.10.1982 tehdyllä sopimuksella (EYVL L 388, s. 1), Espanjan kuningaskunnan ja Portugalin tasavallan liittymisestä 26.5.1989 tehdyllä sopimuksella (EYVL L 285, s. 1) ja Itävallan tasavallan, Suomen tasavallan ja Ruotsin kuningaskunnan liittymisestä 29.11.1996 tehdyllä sopimuksella (EYVL 1997, C 15, s. 1). Ks. myös 26.1.1998 konsolidoitu versio (EYVL C 27, s. 1).

3 – Asia C-7/98, Krombach, tuomio 28.3.2000 (Kok. 2000, s. I-1935).

III Tosiseikat, ennakkoratkaisupyyntö ja oikeudenkäynti yhteisöjen tuomioistuinmessä

4. Pääasian oikeudenkäynnissä on kyse Daimler Chrysler Canada Inc:n (jäljempänä Daimler Chrysler) ja CIBC Mellon Trust Companyn (jäljempänä CIBC) Marco Gambazzia vastaan nostamaan kanteeseen perustuvan englantilaisen tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Italiassa.

5. Englantilaisen pääasian kohteena oli Daimler Chryslerin ja CIBC:n vahingonkorvausvaatimus Gambazzille, joka on Luganossa asuva Sveitsin kansalainen.

6. Seuraavaksi esitetään englantilaisen oikeudenkäynnin kulku pääpiirteissään ennakkoratkaisupyyntöä esitettyjen tietojen ja asianosaisten lausumien perusteella.

7. Ennen pääasian oikeudenkäynnin alkua englantilainen tuomioistuin antoi heinäkuussa 1996 Daimler Chryslerin ja CIBC:n

vaatimuksesta Gambazzille väliaikaiseen oikeussuojaan liittyvänä toimenpiteenä käyttökiellon (freezing order, josta käytetään myös nimitystä Mareva injunction⁴). Tällä toimenpiteellä pyrittiin turvaamaan tulevan tuomion täytäntöönpano kieltämällä Gambazzia käyttämästä omaisuuttaan.

8. Englantilainen tuomioistuin antoi 26.2.1997 Daimler Chryslerin ja CIBC:n vaatimuksesta muutetun käyttökiellon täydennettynä määräyksillä (disclosure orders), joilla Gambazzi veloitettiin antamaan tietoja omaisuudestaan sekä esittämään tiettyjä asiakirjoja, jotka koskivat myös pääasian oikeudenkäyntiä.

9. Gambazzi ei täyttänyt disclosure order-määräysten mukaisia veloitteita ollenkaan tai ainakaan kaikilta osin. Tämän jälkeen englantilainen tuomioistuin antoi Daimler Chryslerin ja CIBC:n vaatimuksesta uuden määräyksen (unless order). Siinä Gambazzille ilmoitettiin, että hänen pääasiassa puolustukseensa esittämät seikat jätettäisiin huomiotta ja häntä kiellettäisiin enää osallistumasta oikeudenkäyntiin, mikäli hän ei tiettyyn ajankohtaan mennessä täyttäisi velvollisuuttaan antaa vaaditut tiedot.

4 – Oikeuskäytännön myötä kehitetty prosessioikeudellinen instrumentti, josta on sittemmin säädetty vuoden 1998 siviiliprosessisääntöjen (Civil Procedure Rules) 25.1 §:n 1 momentin f kohdassa seuraavaa: ”Tuomioistuin voi toteuttaa seuraavat väliaikaiset toimenpiteet f) käyttökielto (jäljempänä freezing injunction) – i) jolla kielletään osapuolta siirtämästä tuomiopiirissä olevaa omaisuutta muualle tai ii) jolla kielletään osapuolta määräämästä omaisuudesta riippumatta siitä, onko omaisuus tuomiopiirissä vai ei.”

10. Gambazzi haki kaikkiin kolmeen määräykseen (freezing order, disclosure order ja unless order) muutosta erilaisin oikeussuojakeinoin, mutta menestyksettä.

11. Uuden unless order -määräyksen antamisen jälkeenkään hän ei täyttänyt hänelle asetettuja velvoitteita määräajassa kaikilta osin. Englantilainen tuomioistuin piti tätä oikeuden halventamisena (contempt of Court) ja – kuten unless order -määräyksissä oli aiemmin ilmoitettu – sulki hänet oikeudenkäynnin ulkopuolelle (debarment).

12. Tämän jälkeen Gambazzia kohdeltiin pääasiassa kuten velvollisuutensa laiminlyönyttä vastaajaa. High Court of Justice (England & Wales) Chancery Division velvoitti hänet 10.12.1998 antamallaan yksipuolisella tuomiolla (default judgement) ja sen jälkeen 17.3.1999 annetulla määräyksellä maksamaan Daimler Chryslerille ja CIBC:lle vaaditut määrät eli 169 752 058 ja 71 595 530 Kanadan dollaria ja lisäksi 129 974 770 Yhdysvaltain dollarin suuruisen määrän.

13. Daimler Chrysler ja CIBC halusivat, että tämä tuomio pannaan täytäntöön Italiassa. Corte d'Appello di Milano (Milanon muutoksenhakutuomioistuin) antoi 17.12.2004 määräyksen, jolla se määräsi täytäntöön pantaviksi englantilaisen tuomion sekä määräyksen, joilla Gambazzi veloitettiin suorittamaan maksut. Gambazzi haki muutosta tähän määräykseen.

14. Kyseistä muutoksenhakemusta käsittelevä Corte d'Appello di Milano lykkäsi 27.6.2007 tekemällään päätöksellä asian käsitelyä ja esitti yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Voiko täytäntöönpanovaltion tuomioistuin Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleessa olevan, oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuutta koskevan määräyksen perusteella ottaa huomioon sen, että sen valtion tuomioistuin, jossa tuomio on annettu, on evännyt oikeuteen vastaamaan saapuneelta, hävinneeltä asianosaiselta puolustautumismahdollisuudet antamalla tästä edellä kerrotun sisältöisen määräyksen (debarment)?

Vai onko tuota määräystä yhdessä yleissopimuksen 26 artiklasta ja sitä seuraavista artikloista ilmenevien periaatteiden, jotka koskevat tuomioistuinten tuomioiden vastavuoroista tunnustamista ja täytäntöönpanoa yhteisössä, kanssa tulkittava siten, että sillä estetään kansallista tuomioistuinta pitämästä 27 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettuna oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena menettelynä siviilioikeudenkäynnin toimittamista siten, että asianosaista kielletään tuomioistuimen määräyksellä käyttämästä puolustautumisoikeuksiaan siitä syystä, että hän on jättänyt noudattamatta erästä tuon tuomioistuimen antamaa määräystä?”

15. Yhteisöjen tuomioistuimessa käytävässä oikeudenkäynnissä kirjallisia ja suullisia huomautuksia ovat esittäneet pääasian asianosaiset, Kreikan hallitus, Italian hallitus, Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus ja Euroopan yhteisöjen komissio.

IV Arviointi

16. Molempia ennakkoratkaisukysymyksiä voidaan tarkastella yhdessä. Niissä tarkastellaan eri näkökulmista sitä, saako täytäntöönpanovaltion tuomioistuin oikeusjärjestyksen perusteisiin vedoten kieltäytyä tunnustamasta yksityisoikeudellista tuomiota, joka annettiin sen jälkeen, kun vastaaja oli suljettu oikeudenkäynnin ulkopuolelle tuomioistuimen määräyksen noudattamatta jättämisen vuoksi. Tämän vuoksi seuraavaksi on tarkasteltava Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaisia edellytyksiä.

17. Esillä olevaan asiaan sovellettavat Brysselin yleissopimuksen määräykset on sittemmin korvattu tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annetulla neuvoston asetuksella N:o 44/2001.⁵ Esillä olevaa asiaa koskevat toteamukset pätevät kuitenkin myös nykyisin voimassa olevaan oikeudelliseen tilanteeseen, sillä Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappale on korvattu samansisältöisellä asetuksen N:o 44/2001 34 artiklan 1 kohdalla.

18. Aluksi on kuitenkin selvitettävä ennakkokysymys siitä, onko riidanalainen englantilaisen tuomioistuimen tuomio ylipäänsä Brysselin yleissopimuksessa tarkoitettu tuomio. Mikäli kyseinen tuomio ei olisi yleissopi-

muksen 25 artiklassa tarkoitettu tuomio, joka yleissopimuksen 26 artiklan nojalla on periaatteessa tunnustettava, kysymystä poikkeuksellisesta tunnustamatta jättämisestä 27 artiklan mukaisesti ei olisi tarpeen esittää lainkaan.

19. Kansallinen tuomioistuin ei tosin ole nimenomaisesti pyytänyt yhteisöjen tuomioistuinta tulkitsemaan yleissopimuksen 25 artiklaa, mutta ennakkoratkaisumenettelyssä yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä on EY 234 artiklan mukaisesti antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus.⁶ Esillä olevassa asiassa hyödylliseen vastaukseen kuuluu myös tämän ennakkokysymyksen selvittäminen.

A Brysselin yleissopimuksen 25 artiklassa tarkoitettu tuomio

20. Yleissopimuksen 25 artiklan mukaan tuomiolla tarkoitetaan jokaista sopimusvaltion tuomioistuimen ratkaisua riippumatta siitä, kutsutaanko sitä tuomioksi, päätökseksi, täytäntöönpanomääräykseksi vai joksikin muuksi, samoin kuin tuomioistuimen virka-

5 – EYVL L 12, s. 1.

6 – Ks. esim. asia C-88/99, Roquette Frères, tuomio 28.11.2000 (Kok. 2000, s. I-10465, 18 kohta); asia C-469/00, Ravil, tuomio 20.5.2003 (Kok. 2003, s. I-5053, 27 kohta); asia C-286/05, Haug, tuomio 4.5.2006 (Kok. 2006, s. I-4121, 17 kohta); asia C-429/05, Rampion ja Godard, tuomio 4.10.2007 (Kok. 2007, s. I-8017, 27 kohta) ja yhdistetyt asiat C-383/06–C-385/06, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening, tuomio 13.3.2008 (Kok. 2008, s. I-1561, 42 kohta).

miehen oikeudenkäyntikuluja koskevaa päätöstä.

21. Gambazzi katsoo, että englantilaisen tuomioistuimen tuomio ei ole yleissopimuksessa tarkoitettu tuomio siksikään, että koska hänet pakotettiin jäämään pois oikeudesta, sitä ei ole annettu kontradiktorisessa menettelyssä, jossa molempia osapuolia kuullaan.

22. Tämä väite ei kuitenkaan ole merkityksellinen. Yhteisöjen tuomioistuin on todennut väliaikaiseen oikeussuojaan liittyvien toimenpiteiden yhteydessä, että yleissopimuksen 25 artiklassa edellytetään kontradiktorista menettelyä. Se pitää kuitenkin riittävänä sitä, että tuomiota edeltänyt menettely on luonteeltaan kontradiktorinen ja että siinä periaatteessa tullaan antamaan riidanalainen tuomio.⁷ Jos tuomio on annettu tällaisessa luonteeltaan kontradiktorisessa menettelyssä, se kuuluu yleissopimuksen 25 artiklan soveltamisalaan silloinkin, kun menettely konkreettisesti tapauksessa – esimerkiksi osapuolen poisjäännin perusteella – on yksipuolinen. Menettelyn konkreettinen kulku ei nimittäin muuta menettelyn kontradiktorista luonnetta.

23. Näin ollen yksipuoliset tuomiot ovat kiistatta yleissopimuksen 25 artiklassa tarkoitettuja tuomioita, sillä ne annetaan menettelyissä, jotka periaatteessa ovat luonteeltaan kontradiktorisia. Se, että Brysselin yleissopimuksessa yksipuolisia tuomioita pidetään 25 artiklassa tarkoitettuina tuomioina, käy ilmi myös 27 artiklan 2 kappaleen erityissäännöksestä, jossa säädetään yksipuolisten tuomioiden tunnustamista koskevasta erityisestä kieltäytymisperusteesta.

24. Riidanalainen englantilaisen tuomioistuimen tuomio annettiin yksipuolisena tuomiona luonteeltaan periaatteessa kontradiktorisessa siviilioikeudenkäynnissä. Näin ollen se täyttää yleissopimuksen 25 artiklan mukaiset edellytykset. Se, että esillä olevassa asiassa on kyse poikkeuksellisesta, tuomioistuimen aiheuttamasta poisjääntitapauksesta, ei johda ratkaisun luonnehdinnan muuttamiseen, koska tämä ei muuta menettelyn periaatteessa kontradiktorista luonnetta. Pakottamista jäämään pois oikeudesta voidaan esillä olevassa asiassa pitää merkityksellisenä pikemminkin 27 artiklan 1 kappaleen osalta.

25. Riidanalaisen tuomion luonnehtiminen yleissopimuksen 25 artiklassa tarkoitetuksi tuomioksi voi kuitenkin olla kyseenalaista eräästä toisestakin syystä. Oikeuskirjallisuus-

7 – Asia 125/79, Denilauler, tuomio 21.5.1980 (Kok. 1980, s. 1553, Kok. Ep. V, s. 201, 13 kohta).

desta löytyy näkemyksiä, joissa yleisesti kiistetään tämä mahdollisuus englantilaisen yksipuolisen tuomion (default judgement) osalta.⁸ Niissä viitataan siihen, että yksipuolisen tuomion tapauksessa tuomioistuin ei ennen tuomion antamista millään tavalla tutki, onko kanne ensi arviolta perusteltu. Tuomioistuimen on kuitenkin tutkittava, onko kanne ensi arviolta perusteltu (fumus boni iuris), jotta 25 artiklassa tarkoitettu tuomiosta voitaisiin puhua. Tämän näkemyksen kannattajat perustelevat näkemystään yhteisöjen tuomioistuimen asiasta Solo Kleinmotoren ilmenevällä oikeuskäytännöllä.⁹

26. Mielestäni asiassa Solo Kleinmotoren annetusta tuomiosta ei kuitenkaan voida välttämättä tehdä tällaista päätelmää. Mainitussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin katsoo, että tointa voidaan pitää yleissopimuksessa tarkoitettuna tuomiona vain, jos sen on antanut sopimusvaltion lainkäyttöelin, ”joka ratkaisee oman toimivaltansa perusteella kysymykset, joista asianosaiset ovat riitaisia”.¹⁰ Pelkkä tuomioistuimen kirjaama vertailu ei täytä tätä vaatimusta, koska se on pohjimmiltaan sopimusluonteinen eli se siis heijastelee asianosaisten eikä tuomioistuimen tahtoa.

27. Sitä vastoin yksipuolinen tuomio, jossa tuomioistuin ei ennen tuomion antamista asiassa suorita kantajan esittämien väitteiden perusteltavuuden aineellista tarkastelua, on luonteeltaan hyvinkin tuomio. Se, että tuomion sisältö heijastaa kantajan vaatimuksia ja on oikeudellinen seuraus poisjäämistä, ei riitä siihen, että yksipuolisella tuomiolla voitaisiin katsoa vain kirjattavan asianosaisten tahto. Pikemminkin tuomion sisältö riippuu hyvinkin paljon tuomioistuimen tahdosta, sillä yksipuolisen tuomion edellytysten täytyessä tuomioistuin ei tutki, onko kanne ensi arviolta perusteltu, mutta tutkiessaan yksipuolisen tuomion edellytykset se kuitenkin päättää yksin siitä, voidaanko kantajan vaatimukset hyväksyä tällä tavoin.

28. Lisäksi jo yleissopimuksen 25 artiklan sanamuodonkin perusteella tuomion käsite on ymmärrettävä laajasti. Sillä tarkoitetaan ”jokaista sopimusvaltion tuomioistuimen ratkaisua riippumatta siitä, kutsutaanko sitä tuomioksi, päätökseksi, täytäntöönpanomääräykseksi vai joksikin muuksi”. Tästä käy ilmi, että 25 artiklassa ei pidetä niinkään merkityksellisenä tuomion muodollisia näkökohtia kuten sitä, miksi sitä kutsutaan tai miten se on saatu aikaan, vaan pikemminkin sen aineellisia vaikutuksia. Fumus boni iurisin tutkimatta jättämisellä on merkitystä yleissopimuksen mukaisen tunnustamisen ja täytäntöönpanon kannalta pikemminkin vasta silloin, kun kyse on 27 artiklan mukaisesta poikkeuksellisesta tunnustamisesta kieltäytymisestä.

8 – Ks. Patrick Wauteleit, teoksessa Ulrich Magnus ja Peter Mankowski, *Brussels I Regulation*, München, 2007, 32 artiklan 8 kohta, jossa viitataan seuraavaan teokseen: Gilles Cuniberti, *Commentaire sur la décision de la Cour de Cassation du 17 novembre 1999*, Rev. crit. dr. internat. privé. 1989 (2000), s. 786, s. 788 ja sitä seuraavat sivut; päinvastaisella kannalla ovat Alexander Layton ja Hugh Mercer (General Editors), *European Civil Practice*, 2. painos, London, 2004, nide 1, 25.005 kohta.

9 – Asia C-414/92, Solo Kleinmotoren, tuomio 2.6.1994 (Kok. 1994, s. I-2237).

10 – Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Solo Kleinmotoren, tuomion 17 kohta.

29. Tätä taustaa vasten myös yksipuolinen tuomio, jonka antamista ei edeltänyt johdonmukaisuuden tutkiminen, on yleissopimuksen 25 artiklassa tarkoitettu tuomio, mutta sillä on kuitenkin samat aineelliset vaikutukset kuin tuomiolla yleensäkin: se on täytäntöönpanokelpoinen asiakirja, joka voi saada lainvoiman.

30. Riidanalaista tuomiota on näin ollen pidettävä Brysselin yleissopimuksen 25 artiklassa tarkoitettuna tuomiona.

B Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettut oikeusjärjestyksen perusteet

1. Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen tulkinta

31. Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaan tuomiota ei tunnusteta, jos tunnustaminen on vastoin sen valtion oikeusjärjestyksen perusteita, jossa tuomioon vedotaan.

32. Yhteisöjen tuomioistuin on useissa tuomioissa esittänyt Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen mukaisen oikeusjärjestyksen perusteita koskevan varauman tulkinnan pääpiirteissään.

33. Tulkinnassaan yhteisöjen tuomioistuin käyttää lähtökohtana yleissopimuksen tarkoitusta. Yleissopimuksella pyritään helpottamaan kaikin mahdollisin tavoin tuomioiden vapaata liikkuvuutta määräämällä yksinkertaisesta ja nopeasta täytäntöönpanomenettelystä.¹¹ Sen 27 artiklaa on tämän vuoksi tulkittava suppeasti, koska sillä rajoitetaan tämän yleissopimuksella tavoitellun perustavanlaatuisen päämäärän toteuttamista.¹² Erityisesti yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleen määräykseen oikeusjärjestyksen perusteisiin voidaan vedota ainoastaan poikkeustilanteissa.¹³

34. Yhteisöjen tuomioistuin täsmentää tältä osin, että vaikka sopimusvaltiot voivat yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleessa määrätyn varauman perusteella lähtökohtaisesti vapaasti määritellä kansallisten käsitystensä mukaisesti, mitä ne pitävät oikeusjärjestyksensä perusteina, tälle käsitteelle asetetaan rajat yleissopimuksen tulkinnalla.¹⁴ Vaikka yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ei siis ole määritellä sopimusvaltion oikeusjärjestyksen perusteiden sisältöä, sen on kuitenkin valvottava, missä rajoissa sopimusvaltion tuomioistuin voi tähän käsitteeseen nojautuen olla tunnustamatta toisen sopimusvaltion tuomioistuimen antamaa tuomiota.¹⁵

11 – Ks. esim. edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Solo Kleinmotoren, tuomion 20 kohta; asia C-267/97, Coursier, tuomio 29.4.1999 (Kok. 1999, s. I-2543, 25 kohta) ja edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 19 kohta.

12 – Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia Solo Kleinmotoren, tuomion 20 kohta; edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 21 kohta ja asia C-38/98, Renault, tuomio 11.5.2000 (Kok. 2000, s. I-2973, 26 kohta).

13 – Ks. asia 145/86, Hoffmann, tuomio 4.2.1988 (Kok. 1988, s. 645, 21 kohta); asia C-78/95, Hendrikman ja Feyen, tuomio 10.10.1996 (Kok. 1996, s. 4943, 23 kohta); edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 21 kohta ja edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Renault, tuomion 26 kohta.

14 – Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 22 kohta ja edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Renault, tuomion 27 kohta.

15 – Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 23 kohta ja edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Renault, tuomion 28 kohta.

35. Ensimmäisen rajoituksen muodostavat yleissopimuksen 29 artikla ja 34 artiklan 3 kappale, joiden mukaan ulkomaisen tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ei voida kieltäytyä pelkästään sillä perusteella, että tuomiovaltion tuomioistuimen soveltamat oikeussäännöt poikkeavat oikeussäännöistä, joita täytäntöönpanovaltion tuomioistuin olisi soveltanut, jos asia olisi saatettu sen ratkaistavaksi.

Täytäntöönpanovaltion tuomioistuin ei voi myöskään tutkia, pitäävätkö tuomiovaltion tuomioistuimen arvioinnit oikeudellisista seikoista ja tosiseikoista paikkansa.

36. Yhteisöjen tuomioistuin on tähän liittyen rajannut oikeusjärjestyksen perusteita koskevaan varaumaan vetoamisen ainoastaan tapauksiin, joissa tuomion tunnustaminen tai täytäntöönpano olisi kestäättömällä tavalla ristiriidassa täytäntöönpanovaltion oikeusjärjestyksen kanssa sen vuoksi, että tällä tunnustamisella tai täytäntöönpanolla loukattaisiin jotakin perustavanlaatuista oikeusperiaatetta.¹⁶

37. Kiellon, jonka mukaan ulkomaista tuomiota ei sen sisältämän asiaratkaisun osalta saa tutkia uudelleen, noudattaminen edellyttää, että kyseessä on sellaisen oikeussäännön ilmeinen rikkominen, jota pidetään

täytäntöönpanovaltion oikeusjärjestyksessä olennaisen tärkeänä, tai sellaisen oikeuden ilmeinen loukkaaminen, jota pidetään tässä oikeusjärjestyksessä perustavanlaatuisena.¹⁷

38. Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Krombach antamasta tuomiosta voidaan päätellä, että rajat, joissa täytäntöönpanovaltion tuomioistuin voi vedota oikeusjärjestyksen perusteisiin, eivät ylitä ainakaan silloin, kun yhteisön perusoikeuksia on loukattu ilmeisellä tavalla.¹⁸

39. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perusoikeudet ovat erottamaton osa yleisiä oikeusperiaatteita, joiden noudattamista yhteisöjen tuomioistuin valvoo. Yhteisöjen tuomioistuin tukeutuu tämän osalta jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen ja kansainvälisiin ihmisoikeuksia koskeviin sopimuksiin, joiden syntynyt jäsenvaltiot ovat vaikuttaneet tai joihin ne ovat liittyneet. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyllä Euroopan yleissopimuksella (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus),

16 – Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 37 kohta ja edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Renault, tuomion 30 kohta.

17 – Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 37 kohta ja edellä alaviitteessä 12 mainittu asia Renault, tuomion 30 kohta. Selkeän rikkomisen vaatimus sisältyy edellä alaviitteessä 5 mainitun asetuksen N:o 44/2001 sanamuotoon; asetuksen 34 artiklan 1 kohdassa säädetään, että tuomiota ei tunnusteta, jos "tunnustaminen on selkeästi vastoin sen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita (ordre public), missä tunnustamista pyydetään". Vrt. myös maksukyvyttömyysmenettelyistä 29.5.2000 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1346/2000 (EYVL L 160, s. 1) 26 artiklan tulkinnan osalta asia C-341/04, Eurofood IFSC, tuomio 2.5.2006 (Kok. 2006, s. I-3813, 63 kohta).

18 – Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 40 kohta ja edellä alaviitteessä 17 mainittu asia Eurofood, tuomion 65 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

joka allekirjoitettiin Roomassa 4.11.1950, on tässä yhteydessä erityinen merkitys.¹⁹

40. Koska perusoikeudet siten kuuluvat yhteisön oikeuden yleisiin oikeusperiaatteisiin, tuomioistuimella on oikeus kieltäytyä tunnustamasta tuomiota, jonka antaminen loukkaa perusoikeuksia ilmeisellä tavalla.

41. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, sellaisena kuin se ilmaistaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä alakohdassa ja kuin se on vahvistettu Nizzassa 7.12.2000 julistetun Euroopan unionin perusoikeuskirjan²⁰ 47 artiklassa, on perusoikeus, joka kuuluu yhteisön oikeuden yleisiin oikeusperiaatteisiin.²¹

42. Asiassa Krombach yhteisöjen tuomioistuin totesi erityisesti prosessioikeudellisista oikeusjärjestyksen perusteista, että oikeusjärjestyksen perusteita koskevan määräyksen

soveltaminen on mahdollista poikkeustilanteissa, joissa tuomiovaltion lainsäädäntöön ja yleissopimukseen itseensä sisältyvät takeet eivät ole riittäneet suojaamaan vastaajaa siltä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tunnustettua vastaajan oikeutta puolustautua tuomiovaltion tuomioistuimessa on ilmeisellä tavalla loukattu.²²

43. Lopullisesti selvittämättä on vielä se, ovatko tuomioistuimet paitsi oikeutettuja myös velvollisia kieltäytymään sellaisen ulkomaisen tuomion täytäntöönpanosta, jolla ilmeisesti loukataan perusoikeuksia.²³ Tällaisen velvollisuuden puolesta puhuu se, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön perusoikeudet sitovat kansallisia tuomioistuimia, kun niiden käsiteltävänä on yhteisön oikeuden soveltamisalaan kuuluva asia.²⁴

44. Toisin kuin asetuksen N:o 44/2001 tapauksessa, Brysselin yleissopimuksen osalta voitaisiin kuitenkin lisäksi kysyä, onko

19 – Ks. asia 29/69, Stauder, tuomio 12.11.1969 (Kok. 1969, s. 419, Kok. Ep. I, s. 419, 7 kohta); asia C-274/99 P, Connolly v. komissio, tuomio 6.3.2001 (Kok. 2001, s. I-1611, 37 kohta); asia C-283/05, ASML, tuomio 14.12.2006 (Kok. 2006, s. I-12041, 26 kohta); asia C-305/05, Ordre des barreaux francophones et germanophone ym., tuomio 26.6.2007 (Kok. 2007, s. I-5305, 29 kohta) ja asia C-402/05 P, Kadi v. neuvosto ja komissio, tuomio 3.9.2008 (Kok. 2008, s. I-6351, 283 kohta).

20 – EYVL C 364, s. 1. Mukautuksineen, jotka on tehty 12.12.2007 annetulla julistuksella (EUVL C 303, s. 1). Vaikka perusoikeuskirjalla ei vielä ole mitään primaarioikeuteen verrattavissa olevia sitovia oikeusvaikutuksia, se antaa kuitenkin oikeuslähteenä tietoa yhteisön oikeusjärjestyksessä taatuista perusoikeuksista; ks. tästä myös asia C-540/03, parlamentti v. neuvosto, tuomio 27.6.2006 (Kok. 2006, s. I-5769, 38 kohta, ns. perheenyhdistämistapaus); samassa asiassa 8.9.2005 annetun ratkaisuehdotuksen 108 kohta ja asia C-432/05, Unibet, tuomio 13.3.2007 (Kok. 2007, s. I-2271, 37 kohta) ja edellä alaviitteessä 19 mainittu asia Kadi, tuomion 335 kohta.

21 – Asia C-185/95 P, Baustahlgewebe v. komissio, tuomio 17.12.1998 (Kok. 1998, s. I-8417, 20 ja 21 kohta); yhdistetyt asiat C-174/98 P ja C-189/98 P, Alankomaat ja van der Wal v. komissio, tuomio 11.1.2000 (Kok. 2000, s. I-1, 17 kohta); edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 26 kohta; edellä alaviitteessä 19 mainittu asia Ordre des barreaux francophones et germanophone ym., tuomion 29 kohta ja asia C-341/06 P, Chronopost v. UFEX ym., tuomio 1.7.2008 (Kok. 2008, s. I-4777, 44 kohta).

22 – Edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 44 kohta; vrt. myös edellä alaviitteessä 17 mainittu asia Eurofood maksukyvyttömyysmenettelyistä annetun asetuksen yhteydessä.

23 – Ks. myös asia C-420/07, Apostolidis, ratkaisuehdotus 18.12.2008 (108 kohta, asia vireillä tuomioistuimessa).

24 – Ks. yhdistetyt asiat 201/85 ja 202/85, Klensch ym., tuomio 25.11.1986 (Kok. 1986, s. 3477, Kok. Ep. VIII, s. 755, 8–10 kohta); asia 5/88, Wachauf, tuomio 13.7.1989 (Kok. 1989, s. 2609, 19 kohta), asia C-260/89, ERT, tuomio 18.6.1991 (Kok. 1991, s. I-2925, Kok. Ep. XI, s. I-221, 42 kohta ja sitä seuraavat kohdat); asia C-112/00, Schmidberger, tuomio 12.6.2003 (Kok. 2003, s. I-5659, 75 kohta) ja asia C-13/05, Chacón Navas, tuomio 11.7.2006 (Kok. 2006, s. I-6467, 56 kohta). Vrt. tältä osin esim. E. Jayme ja C. Kohler, "Europäisches Kollisionsrecht 2000: Interlokales Privatrecht oder universelles Gemeinschaftsrecht?", *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts – IPRax*, 2000, s. 454, s. 460.

esillä olevassa asiassa kyse tämän oikeuskäytännön mukaisesta yhteisön oikeudesta. Tämän puolesta puhuu varsinkin se, että yleissopimus tehtiin EY 220 artiklan (josta on tullut EY 293 artikla) nojalla.

oikeuteen henkilökohtaisesti, häntä olisi uhannut pidätys rikoksen vuoksi. Tosiseikasto asiassa Krombach oli tosiasiallisesti sekä oikeudellisesti selkeä ja yksiselitteinen. Vastaajaa ei kuultu missään vaiheessa, hänellä ei ollut mitään mahdollisuutta puolustautua, eikä hänellä myöskään ollut oikeussuojakeinoja käytettävissään.

2. Välipäätelmä

45. Välipäätelmänä voidaan todeta seuraavaa: kansallinen tuomioistuin voi kieltäytyä tuomion tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta vedoten oikeusjärjestyksen perusteisiin, kun oikeudenkäynti tuomiovaltion tuomioistuimessa ilmeisellä tavalla loukkaa perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

3. Soveltaminen esillä olevaan asiaan

46. Asiassa Krombach yhteisöjen tuomioistuimen oli mahdollista todeta itse, että oikeudenkäynti tuomiovaltion tuomioistuimessa ilmeisellä tavalla loukkasi perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.²⁵ Mainitussa asiassa oli kyse yksityisoikeudellisesta adheesioprosessista, joka oli osa rikosoikeudenkäyntiä. Tuomioistuin epäsi vastaajalta mahdollisuuden siihen, että häntä edustaa asianajaja, koska vastaaja ei ollut noudattanut tuomioistuimen antamaa määräystä saapua oikeuteen henkilökohtaisesti. Jos vastaaja toisaalta olisi noudattanut määräystä saapua

47. Sitä vastoin esillä olevassa asiassa oikeudenkäynti tuomiovaltion tuomioistuimessa on huomattavan monimutkainen. Vastaajaa kuultiin toistuvasti oikeudenkäynnin eri vaiheissa ja, sikäli kuin on havaittavissa, hänen käytettävissään oli monenlaisia oikeussuojakeinoja. Lisäksi väliaikaiseen oikeussuojaan liittyvät erilaiset toimenpiteet (freezing order, disclosure orders, unless orders) näytävät liittyvän läheisesti pääasian oikeudenkäyntiin ja siten annettuun yksipuoliseen tuomioon (default judgment). Pohjimmiltaan niillä pyritään siihen, että kantajan voittaessa asian tuomio on mahdollista panna täytäntöön. Tämän vuoksi olisi riittämätöntä tarkastella pelkästään yksipuolista tuomiota sisällyttämättä oikeudenkäynnin edeltäviä vaiheita oikeusjärjestyksen perusteiden tarkasteluun. Sen sijaan on otettava huomioon oikeudenkäynti kokonaisuudessaan²⁶ ja tarkasteltava kysymystä kaikkien seikkojen perusteella.²⁷

25 – Ks. edellä alaviitteessä 3 mainittu asia Krombach, tuomion 40 kohta.

26 – Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ottaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaletta tarkastellessaan huomioon oikeudenkäynnin kokonaisuudessaan, vrt. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiassa Mantovanelli v. Ranska 18.3.1997 antama tuomio (Recueil des arrêts et décisions 1997-II, 34 kohta).

27 – Ks. edellä alaviitteessä 17 mainittu asia Eurofood, tuomion 68 kohta.

48. Ennakkoratkaisupyyntöissä ei kuitenkaan ole kuvattu riittävän tarkasti ratkaisevia yksityiskohtia tuomiovaltion tuomioistuimessa käydyistä oikeudenkäynnistä. Esimerkiksi suoritettujen kuulemisten kohdetta ja laajuutta ei ole täysin selvitetty. Erityisesti on selvittämättä se, kuultiinko Gambazzia myös pääasiaa koskevien vaatimusten osalta. Osoittamatta on myös se, selvittikö tuomioistuin pääasiaa koskevien vaatimusten *fumus boni iuris*in ennen käyttökiellon (*freezing order*) antamista ja toistettiinkö selvitys oikeudenkäynnin seuraavien vaiheiden aikana, erityisesti ennen tuomion antamista pääasiassa. Tämän vuoksi kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia tosiseikat ja lopuksi ratkaista, onko perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmeisellä tavalla loukattu.

49. Yhteisöjen tuomioistuin voi kuitenkin antaa kansallisen tuomioistuimen käyttöön joitakin periaatteita ja kriteereitä, jotka tämän on otettava huomioon tutkiessaan asiaa. Ennen kuin ryhdyin tarkastelemaan tätä, on kuitenkin ensin syytä tutkia toista pääasian asianosaisten esittämää väitettä.

a) Luganon yleissopimusta koskevan oikeuskäytännön merkityksellisyys

50. Pääasian asianosaiset viittasivat yhteisöjen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä Sveitsin liittovaltion tuomioistuimen antamaan tuomioon.²⁸ Kyseisen

tuomion kohteena oli saman englantilaisen tuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano Sveitsissä.

51. Kirjallisen käsittelyn aikana Gambazzi totesi, että yhteisöjen tuomioistuimen on otettava huomioon se, että mainitussa tuomiossa englantilaista tuomiota pidettiin tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 16.9.1988 Luganossa allekirjoitetun Luganon yleissopimuksen²⁹ 27 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetulla tavalla oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena.

52. Daimler Chrysler ja CIBS ovat viittanneet samaan tuomioon ja katsovat, että yhteisöjen tuomioistuinta ja kansallista tuomioistuinta sitoo se, että Sveitsin liittovaltion tuomioistuin ei pitänyt englantilaista tuomiota oikeudenkäynnin ulkopuolelle sulkemisen vuoksi oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena.

53. Luganon yleissopimuksella luodaan järjestelmä, joka muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vastaa Brysselin yleissopimusta.³⁰ Luganon yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleeseen sisältyy Brysselin yleissopi-

28 – Sveitsin liittovaltion tuomioistuimen asiassa 4P.82/2004, X ja Y v. A, 9.11.2004 antama tuomio, joka on julkaistu italiantielisessä Sveitsin liittovaltion tuomioistuimen verkkosivuilla osoitteessa <http://www.bger.ch/index/jurisdiction/jurisdiction-inherit-template/jurisdiction-recht/jurisdiction-recht-urteile2000.htm>, viimeksi tarkastettu 5.11.2008.

29 – EYVL L 319, s. 9 (äljempänä Luganon yleissopimus).

30 – Lausunto 1/03, 7.2.2006 (Kok. 2006, s. I-1145, 18 kohta).

muksen 27 artiklan 1 kappaleen kanssa sanamuodoltaan identtinen oikeusjärjestyksen perusteita koskeva varaus.

54. Mainitussa tuomiossa Sveitsin liittovaltion tuomioistuin päätteli, että englantilaisen tuomion tunnustamista ja täytäntöönpanoa on pidettävä oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena. Se tosin nojautui ratkaisussaan toiseen perusteeseen kuin perusteeseen, johon kansallisen tuomioistuimen ennakkoratkaisupyyntö yhteisöjen tuomioistuimelle perustuu. Sveitsin liittovaltion tuomioistuin päättelee Gambazzin sulkemisesta englantilaisen oikeudenkäynnin ulkopuolelle (debarment), että tämä ei ole vastoin sveitsiläisen oikeusjärjestyksen perusteita. Sveitsin liittovaltion tuomioistuin kuitenkin pitää oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena erästä toista oikeudenkäynnin näkökohtaa, joka edelsi oikeudenkäynnin ulkopuolelle sulkemista. Sen mukaan Gambazzin vaihdettua asianajajaa hänen aiemmat asianajajansa eivät antaneet hänelle oikeutta tutustua asiakirjoihin ennen asianajajien palkkioiden maksamista, ja myöskään englantilainen tuomioistuin ei tämän jälkeen antanut oikeutta tutustua asiakirja-aineistoon, jotta asianajajien pidätysoikeus ei vaarantuisi.

55. Esiin nousee kysymys siitä, mikä laajuus ja merkitys Sveitsin liittovaltion tuomioistuimen antamalla tuomiolla voi olla esillä olevalle ennakkoratkaisupyyntölle. Yhteisöjen tuomioistuimella ei ole toimivaltaa tulkita Luganon yleissopimusta.³¹ Yleissopimuksen yhdenmukaista tulkintaa koskevalla pöytäkirjalla N:o 2 on kuitenkin luotu järjestelmä, jonka avulla vaihdetaan tietoja yleissopimusta soveltaen annetuista tuomioistuinten ratkaisuksista, ja Euroopan unionin jäsenvaltiot

ja unionin ulkopuoliset valtiot ovat allekirjoittaneet julistuksia, joilla pyritään varmistamaan mainitun yleissopimuksen ja sitä vastaavien Brysselin yleissopimuksen määräysten mahdollisimman yhdenmukainen tulkinta.³²

56. Yhdessä tällaisessa julistuksessa Euroopan yhteisöjen jäsenvaltioiden hallitusten edustajat ovat ilmaisseet ”pitävänsä tarkoituksemukaisena sitä, että Euroopan yhteisöjen tuomioistuin ottaa Brysselin yleissopimusta tulkitessaan asianmukaisella tavalla huomioon periaatteet, jotka perustuvat Luganon yleissopimusta koskevaan oikeuskäytäntöön”.^{33 34}

57. Tästä julistuksesta ei kuitenkaan voida päätellä, että Luganon yleissopimusta koskevat yksittäiset ratkaisut sitoisivat yhteisöjen tuomioistuinta muodollisesti. Julistuksessaan loppujen lopuksi tuodaan ilmi vain se, että yhteisöjen tuomioistuin ottaa ”asianmukaisella tavalla huomioon” oikeuskäytäntöön perustuvat ”periaatteet”. Oikeusjärjestyksen perusteita koskevan varauksen osalta tämä tarkoittaa, että yhteisöjen tuomioistuin panee merkille kansallisen oikeusjärjestyksen perusteiden määrittämistä ja rajaamista koskevat periaatteet ja ottaa ne asianmukaisella tavalla huomioon. Sveitsin liittovaltion

32 – Edellä alaviitteessä 30 mainittu lausunto 1/03, 19 kohta.

33 – Suomennettu yhteisöjen tuomioistuimessa, koska EYVL:ssä ei ole julkaistu suomenkielistä tekstiä.

34 – Yleissopimuksen liitteenä on lisäksi julistus, jossa määrätään Euroopan vapaakauppaliiton jäsenvaltioiden tuomioistuinten symmetrisestä velvollisuudesta.

31 – Edellä alaviitteessä 30 mainittu lausunto 1/03, 19 kohta.

tuomioistuimen tuomioon sisältyvät myös monet edellä mainituista kriteereistä, jotka on otettava huomioon todettaessa oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuus.

58. Yhteisöjen tuomioistuinta ja kansallista tuomioistuinta ei kuitenkaan voi sitoa oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuutta koskeva konkreettinen arvio, jonka on tehnyt jokin toinen Luganon yleissopimuksen sopimusvaltion tuomioistuin. Näin on varsinkin siksi, että Brysselin yleissopimuksen 27 artiklan 1 kappaleessa tarkoitetuissa oikeusjärjestyksen perusteissa on – kuten yhteisöjen tuomioistuin on tähdentänyt – kyse kulloisistakin *kansallisista* oikeusjärjestyksen perusteista. Kuten Italian hallitus perustellusti korostaa, kunkin kansallisen tuomioistuimen on arvioitava tämä itsenäisesti. Tämän vuoksi on tarpeen ottaa huomioon ainoastaan yleiset periaatteet, joita sopimusvaltioiden tuomioistuimet kehittelevät tulkitessaan oikeusjärjestyksen perusteita Luganon yleissopimuksen yhteydessä, muttei yksittäisiä luonnehdintoja, joiden mukaan tietty tosiseikasto on oikeusjärjestyksen perusteiden mukainen tai vastainen.

b) Perusoikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

59. Perusoikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää, että asianosainen voi puolustaa oikeudellista asemaansa tehokkaasti.³⁵ Oikeudella tulla kuulluksi on merkittävä asema oikeudenmukaisen oikeuden-

käynnin järjestämisessä ja kulussa.³⁶ Siihen sisältyy oikeus ilmaista riittävällä tavalla mielipiteensä kaikista merkittävistä tosiseikoista ja oikeudellisista kysymyksistä ja esittää todisteita.

60. Jokaista kuulluksi tulemisen oikeuden rajoitusta ei kuitenkaan välttämättä ole pidettävä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden loukkauksena. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut toisessa yhteydessä, puolustautumisoikeuksia voidaan rajoittaa, kunhan rajoitukset tosiasiassa palvelevat yleisen edun mukaisia yhteisön tavoitteita eikä niillä puututa perusoikeuksiin tavoitellun päämäärän kannalta suhteettomasti ja tavalla, jolla loukattaisiin oikeuksien keskeistä sisältöä.³⁷

61. Asiassa Eurofood antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi kiireellisesti toteutettujen toimenpiteiden yhteydessä, että kuulluksi tulemisen oikeutta koskevat konkreettiset yksityiskohtaiset säännöt voivat vaihdella esimerkiksi sen mukaan, kuinka kiireellisesti asia on ratkaistava. Kaikki tämän oikeuden käyttämistä koskevat rajoitukset on perusteltava asianmukaisesti, ja niihin on liitettävä menettelylliset takeet, joilla niille, joita tällainen menettely koskee, taataan mahdollisuus tosiasiallisesti riittauttaa kiireellisesti toteutetut toimenpiteet.³⁸

36 – Vrt. edellä alaviitteessä 17 mainittu asia Eurofood, tuomion 66 kohta.

37 – Asia C-28/05, Dokter ym., tuomio 15.6.2006 (Kok. 2006, s. I-5431, 75 kohta).

38 – Vrt. edellä alaviitteessä 17 mainittu asia Eurofood, tuomion 66 kohta.

35 – Vrt. edellä alaviitteessä 19 mainittu asia ASML, tuomion 26 kohta ja asia C-14/07, Weiss ja Partner, tuomio 8.5.2008 (Kok. 2008, s. I-3367, 47 kohta).

62. Perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin voi rajoittaa erityisesti merkittävä intressi toimivaan valtiolliseen oikeudenhoitoon ja tehokkaaseen oikeussuojaan.

63. Kaikkien jäsenvaltioiden oikeusjärjestykseen sisältyykin seuraamuksia tuomioistuimen määräysten noudattamatta jättämisestä siviilioikeudenkäynnissä. Kaikki asian käsittelyyn osallistuvat jäsenvaltiot viittaavat perustellusti tähän. Esimerkiksi tuomioistuimen asettamien määräaikojen laiminlyönti voi johtaa myöhässä esitettyjen väitteiden sulkemiseen oikeudenkäynnin ulkopuolelle, kanteeseen reagoimattomuus tai istuntoon saapumatta jättäminen puolestaan yksipuoliseen tuomioon, ja lisäksi vaadittujen asiakirjojen esittämättä jättämistä voidaan tosiseikkojen arvioinnin yhteydessä pitää epäedullisena seikkana.

64. Lisäksi edellä viittasin jo siihen, että pelkästään sen vuoksi, että kansalliseen prosessioikeuteen ei sisälly tuomiovaltion tuomioistuimen soveltamaa seuraamusta kyseisessä muodossa, ei voida katsoa oikeusjärjestyksen perusteita rikotun.³⁹

65. Erityisen merkittävä seikka on sen sijaan se, onko esillä oleva seuraamus oikeudesta pois jäämiseen pakottamisesta oikeasuhteinen vai onko esillä olevan seuraamuksen

vakavuus ilmeisen suhteeton myös silloin, kun otetaan täysimääräisesti huomioon oikeudenkäynnin kaikki erityispiirteet kokonaisuudessaan suhteessa seuraamuksen perusteena olevaan tuomioistuimen määräysten noudattamatta jättämiseen.⁴⁰

66. Kun tutkitaan seuraamuksella tavoitellun päämäärän eli tehokkaan oikeudenkäynnin toteutumisen ja käytettyjen seuraamusten välistä suhteellisuutta, erityisen merkittäviä ovat seuraamuksen alaisen määräyksen kohde, määräyksen antamismenettely, seuraamuksen vakavuus suhteessa määräyksen noudattamatta jättämisen merkitykseen sekä käytettävissä olevat oikeussuojakeinot.

67. Sulkeminen kokonaan oikeudenkäynnin ulkopuolelle lienee vakavin seuraamus tuomioistuimen määräyksen noudattamatta jättämisestä ja siten mahdollisesti vakavin vastaajan puolustautumisoikeuksien rajoitus. Tämän rajoituksen perusteluille on näin ollen asetettava erittäin suuret vaatimukset.

40 – Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tutkii suhteellisuusperiaatteen noudattamisen, kun sen on annettava ratkaisu kuulluksi tulemisen oikeutta koskevista rajoituksista. Se tutkii tällöin, onko oikeuden ydinsisältöä loukattu ja onko rajoituksen tavoite perusteltu ja oikeasuhteinen, ks. asiassa Pérez de Rada Cavanilles v. Espanja 28.10.1998 annettu tuomio (Recueil des arrêts et décisions 1998-VIII, 44 kohta).

39 – Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 35 kohta.

68. Ensinnäkin on otettava huomioon niiden tuomioistuimen määräysten sisältö ja luonne, joiden noudattamatta jättämisestä esillä olevassa asiassa määrättiin seuraamus sulkemalla vastaaja oikeudenkäynnin ulkopuolelle. Mitä tuomioistuimen määräyksissä vaadittiin vastaajalta? Oliko olemassa toimenpiteitä, joilla pyrittiin ottamaan huomioon mahdolliset tosiasialliset tai oikeudelliset esteet määräysten noudattamiselle? Gambazzi viittaa tältä osin siihen, että hän ei noudattanut disclosure order -määräyksiä varsinkaan siksi, että hän olisi muutoin rikkonut asianajajan salassapitovelvollisuutta ja siten syyllistynyt rangaistavaan tekoon. Gambazzin mukaan englantilainen tuomioistuin ei ottanut huomioon tätä perustetta asiakirjojen esittämättä jättämiselle. Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus sen sijaan katsoo, että englantilainen tuomioistuin on tutkinut Gambazzin oikeuttamisperusteet seikkaperäisesti ja että esittämismisvelvollisuus ei koske asiakirjoja, joiden vuoksi vastaaja itse väittää syyllistävänsä rangaistavaan tekoon.

69. Muita huomionarvoisia seikkoja ovat se, annettiinko vastaajalle oikeus tulla kuulluksi ennen tuomioistuimen määräysten antamista, ja se, mitä puolustautumis- ja oikeussuojakeinoja oli käytettävissä määräysten suhteen.

70. Lisäksi on tarkasteltava erityisesti oikeudenkäynnin ulkopuolelle sulkemisen (debarment) ja yksipuolisen tuomion sisältöä ja luonnetta. Otettiin oikeudenkäynnin ulkopuolelle sulkemisen yhteydessä huomioon se, oliko tuomioistuimen määräysten noudattamatta jättäminen tuottamuksellista? Jäävätkö pääasian vaatimusten puolustamiseksi esitetyt perustelut huomiotta vai oliko

vastaajan mahdollista esittää pääasiaa koskevia väitteitä oikeudenkäynnin aiemmassa vaiheessa ja jäävätkö nämä väitteet huomiotta? Oliko vastaajan mahdollista ottaa kantaa ainakin vaatimusten suuruuteen? Tutkittiinko fumes boni iuris ennen yksipuolisen tuomion antamista tai ainakin oikeudenkäynnin aiemmassa vaiheessa (ennen käyttökiellon antamista)? Uhattiinko seuraamuksella?

71. Kuten komissio esittää perustellusti, erityisen merkityksellistä on lisäksi se, mitä oikeussuojakeinoja Gambazzilla oli käytettävissään moittiakseen kuulluksi tulemisen oikeutensa loukkausta tuomiovaltiossa. Yhteisöjen tuomioistuin tähdensi oikeussuojakeinojen merkitystä kuulluksi tulemisen oikeuden rajoituksen perusteleminen jo asiassa Eurofood antamassaan tuomiossa.⁴¹ Kansallisen tuomioistuimen on tämän vuoksi tutkittava, oliko olemassa oikeussuojakeinoja oikeudenkäynnistä pois sulkemisen ja sen jälkeen annetun tuomion estämiseksi.

72. Avoimeksi voidaan kuitenkin jättää se, tuleeko oletus oikeusjärjestyksen perusteiden rikkomisesta kyseeseen vain silloin, kun asianosainen on käyttänyt tuomiovaltiossa tuloksetta kaikki käytettävissään olleet

41 – Vrt. edellä alaviitteessä 17 mainittu asia Eurofood, tuomion 66 kohta.

oikeussuojakeinot, joilla väitetty rikkominen olisi voitu oikaista. Oikeussuojakeinojen käyttämättä jättäminen ei kuitenkaan estä toteamasta oikeusjärjestyksen perusteiden rikkomista, jos oikeussuojakeinolla ei ollut minkäänlaisia menestymisen mahdollisuuksia. Näin on syytä olettaa erityisesti silloin, kun väitetty oikeusjärjestyksen perusteiden rikkominen oli vakiintunut tuomiovaltion konkreettiseen prosessioikeuteen ja jäänyt tuomion perustaksi myös seuraavissa oikeusasteissa.

73. Jos kansalliselle tuomioistuimelle edellä olevien kysymysten lopputarkastelun myötä syntyy käsitys huomattavan suhteettomasta seuraamuksesta, se voi katsoa, että perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on loukattu ilmeisellä tavalla, ja siten kieltäytyä tunnustamasta ja panemasta täytäntöön tuomiovaltion tuomioistuimen tuomiota.

74. Gambazzi on ennakkoratkaisupyyntöön liittyvissä huomautuksissaan lisäksi todennut, että italialaisen tuomioistuimen on käytettävä oikeusjärjestyksen perusteita koskevaa varaumaa toisestakin syystä. Hän väittää, että hänelle ei annettu oikeutta tutustua asiakirjoihin englantilaisessa tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä. Hän sanoo vaihtaneensa asianajajaa oikeudenkäynnin aikana. Gambazzin mukaan hänen aiempi asianajajansa ei tämän jälkeen antanut hänelle oikeutta tutustua asiakirjoihin vetoamalla asianajajien pidätysoikeuteen maksamattomien palkkioiden vuoksi. Myöskään tuomioistuin ei antanut hänelle oikeutta tutustua oikeudenkäyntiasiakirjoihin, koska sen mukaan olisi muutoin loukattu asianaja-

jien pidätysoikeutta. Gambazzi pitää tätä myös perusteluna sille, että pääasiassa myöhemmin annetun englantilaisen tuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano on vastoin oikeusjärjestyksen perusteita.

75. Tältä osin on todettava ensinnäkin, että kansallinen tuomioistuin ei ole esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle yhtään tätä asiaa koskevaa kysymystä. Gambazzi katsoo, että yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi ottaa kantaa myös tähän asiaan. Yhteisöjen tuomioistuimen on kuitenkin pitädyttävä ennakkoratkaisupyyntöä kohteessa, jonka kansallinen tuomioistuin on määritellyt ennakkoratkaisupyyntöpäätöksessään. Asianosaisilla ei tavallisesti ole valtuuksia esittää yhteisöjen tuomioistuimelle lisäkysymyksiä.⁴²

76. Mikäli yhteisöjen tuomioistuin kuitenkin haluaa tarkastella mainittua kysymystä, se voi tällöin viitata ennakkoratkaisukysymyksestä esitettyyn toteamukseen. Kansallinen tuomioistuin voi myös tämän näkökohdan osalta kieltäytyä tunnustamasta tuomiota, mikäli kyseessä on sellaisen oikeussäännön ilmeinen rikkominen, jota pidetään täytäntöönpanovaltion oikeusjärjestyksessä olennaisen tärkeänä, tai sellaisen oikeuden

42 – Asia 44/65, Singer, tuomio 9.12.1965 (Kok. 1965, s. 1268, s. 1275); asia C-412/96, Kainuun Liikenne ja Pohjolan Liikenne, tuomio 17.9.1998 (Kok. 1998, s. I-5141, 23 kohta); asia C-296/08 PPU, Santesteban Goicoechea, tuomio 12.8.2008 (46 kohta, ei vielä julkaistu oikeustapauskokoelmassa) ja asia C-404/07, Katz, tuomio 9.10.2008 (Kok. 2008, s. I-7607, 37 kohta).

ilmeinen loukkaaminen, jota pidetään tässä oikeusjärjestyksessä perustavanlaatuisena. Kieltäytyminen ulkomaisen tuomion tunnustamisesta on siten Brysselin yleissopimuksen

27 artiklan 1 kappaleen mukaista, jos asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden epämisellä on ilmeisellä tavalla loukattu oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

V Ratkaisuehdotus

77. Edellä esitettyjen seikkojen perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Corte d'Appello di Milanon (Italia) esittämiin kysymyksiin seuraavasti:

Tuomioistuimen toimivallasta ja tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27.9.1968 tehdyn yleissopimuksen, sellaisena kuin se on muutettuna Tanskan kuningaskunnan, Irlannin ja Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä 9.10.1978, Helleenien tasavallan liittymisestä 25.10.1982 tehdyllä sopimuksella, Espanjan kuningaskunnan ja Portugalin tasavallan liittymisestä 26.5.1989 tehdyllä sopimuksella ja Itävallan tasavallan, Suomen tasavallan ja Ruotsin kuningaskunnan liittymisestä 29.11.1996 tehdyllä sopimuksella, 27 artiklan 1 kappaletta on tulkittava siten, että täytäntöönpanovaltion tuomioistuin voi kieltäytyä tunnustamasta toisessa jäsenvaltiossa annettua tuomiota, jos tuomion antaminen loukkaa perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmeisellä tavalla.